

MITUL ÎN CULTURILE ARHAICE

Identitatea culturală a fiecărui popor este reflectată de miturile și legendele care l-au însoțit pe tot parcursul dezvoltării lui. De aceea, este foarte important să cunoaștem literatura de natură populară, să cunoaștem miturile și legendele care au circulat odinioară.

Periodic, omenirea se readresează miturilor pe care le-a creat în zorii gândirii sale deductive și le-a transmis din etapă în etapă cu cele mai diferite mijloace ale instrumentului epic; și ori de câte ori își compun alte mituri sau le neagă pe cele rememorate, oamenii își redefinesc poziția spirituală față de mitologie.

O definiție exhaustivă a mitului devine imposibilă, deoarece fenomenul mitologic este foarte complex. Printr-un efort de aglomerare a noțiunilor, am putea spune că mitul este o narațiune emanată de o societate primitivă, povestind o istorie sacră, „adevărată” a unui erou arhetipal. Mircea Eliade susține că mitul se referă întotdeauna la *realități* care au avut loc în timpul sacru, fabulos, *illo tempore* al „începuturilor” și într-un spațiu privilegiat, care ar putea fi *centrum mundi*, deoarece se presupune că în acest *timp sacru* omul și-ar putea regăsi originea, rădăcinile.

„Metaforă revelatorie, învoalată și stilistic structurată” cum îl numea Lucian Blaga, „mitul influențează în continuare lumea și soarta oamenilor.”¹

Fiind una dintre cele mai vechi stări culturale ale minții omenești (dacă nu chiar cea mai veche) și astfel hrănind aproape toate formele ulterioare în modurile cele mai diferite, mitul a intrat demult în circulația largă a culturii scrise; de aici și nemăsurata fluctuație a încercărilor de a-l defini, adesea influențate inexact de etimologia greacă a cuvântului (mitos-poveste), deși termenul folosit de toată lumea nu a rămas nicidecum acolo.

S-ar părea că miturile omenirii s-au format în anumite etape de tensiune psihosocială, care corespund etapelor de modificare structurală a condiției umane. Victor Kernbach împarte miturile în patru mari clase, care uneori se întrepătrund, astfel sunt identificate miturile esențiale și se realizează o împărțire a miturilor:

- mituri memoriale,
- mituri fenomenologice,
- mituri cosmografice,

¹ Cf. Vasile Nicolescu, prefață la Mircea Eliade, Aspecte ale Mitului, Ed. Univers, București, 1987, p. 11

- mituri transcendente.

Mitul memorial conservă amintirea faptelor ancestrale care ne sunt transmise prin succesiune orală, ele fiind rezultatele impactului dintre fenomen sau eveniment și inteligența umană insuficient exersată față de obiect, astfel că în această clasă se include și interferența erelor (cu mitul despre vârsta de aur), și omul primordial, și revelația inițială (de pildă descoperirea Pomului Cunoștinței binelui și răului), și evenimentele insolite (de tipul viziunii profetului biblic Iezechiel), și înnoirea uneltelor sau armelor (carele cerești ș.a.), și modificări bruște ale condiției umane după marile descoperiri (focul, agricultura, domesticirea animalelor), și războaiele cerești (cu războiul lui Rama), și în fine, evenimente cosmice, ca potopul universal sau reconstrucția lumii distruse.

Mitul fenomenologic, care include cosmogonia, antropogonia, eshatologia, repetiția manifestărilor naturii, regnurile fabuloase (de la dragoni la pietrele sacre), cadrul astral, elementele (apa, focul, aerul, pământul).

Mitul cosmografic, cuprinde teogonia, panteonul universal al divinităților, lumile coexistente.

Mitul transcendental, în cadrul căruia clasificăm mitul eroului arhetipal, formele de suprastructură demonologică, problemele mitice ale destinului, universal dual, simbolurile condiției umane, viața și moartea, aria timpului. În textul prezentat anterior se face observația că, „private în aria mitologiei generale, adesea cele 4 mari clase de mituri pot fi interferente, în măsura în care un mit se supune regulilor curente ale unei acțiuni epice”²

Pentru Mircea Eliade mitul este povestirea unei istorii sacre despre „un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al „începuturilor”, adică” mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E așadar, întotdeauna povestea unei <faceri>. Funcția dominantă a mitului este de a înfățișa modele exemplare”³.

Iată câteva dintre miturile care au fost traduse în limbi de largă circulație; din literatura greacă ne reține atenția tragedia lirică “Marele meșter” de Nikos Kazantzakis sau legenda dramatică “Podul din Arta” de Gheorghios Theotocas, “Steaua” una dintre creațiile remarcabile ale scriitorului sârb Ivo Andric (laureat al premiului Nobel în 1961), cercetătorul bulgar M. Arnaudov semnalează finalul studiului dedicat “Nevestei zidite”⁴ șapte opere datorate scriitorilor din patria sa unde se

² Victor Kernach, Mit mitogeneză mitosferă, ed. Casa Școalelor, București, 1995, p. 17, 18.

³ Mircea Eliade, Aspecte ale mitului, București, 1978, p. 6.

⁴ Arnaudov 1920, p. 485-489.

valorifica estetic motivul în discuție; între ele se remarcă o poezie a poetului clasic bulgar Petko Slaveicov (Izvorul picioarelor albe) și o povestire în proză de Ana Karina (Meșterul Manole). Se cunosc, de asemenea, prelucrări minore datorate unor scriitori ruși, gruzini, cerchezi, sârbi sau unor literați din zone geografice unde mitul nu a rodit estetic la nivel folcloric⁵.

Numele meșterului: Manole (români), Mano (bulgari), Radu (sârbi), Kelemen (unguri); iar numele femeii jertfite apare numai în versiunea românească completă⁶.

Bulgarii, sârbii, albanezii, românii, secuii îl numesc al lor, și fiecare neam își apără cu gelozie paternitatea. Motivul are o vârstă geologică, de aceea important este cât de mult au fost în stare diversele popoare să sublinieze motivul în baladele lor. Remarcăm că într-un loc jertfa umană trebuie să se facă pentru o cetate, în altul, pentru un pod, în altul pentru un oraș, în altul pentru o cetățuie de apărare. Numai poporul român a crezut că jertfa ține cumpăna unei fapte cerești.

Meșterul Manole își jertfește soția pentru o biserică. Iată o sublimare “sofianică” a străvechiului motiv de o aproape incredibilă cruzime. Adânc statornicită trebuie să fi fost orientarea sofianică în sufletul poporului românesc, dacă el a știut să împrumute această transfigurare a unui motiv, cu care s-au luptat, fără putință de sublimare, toți vecinii săi, naufragați în practicitate sau în medievalism eroic.⁷

Psihanaliza descrie miturile străvechi ca pe niște proiecții ale unor fantasmе universale care au existat dintotdeauna și încă mai există în subconștientul spiritului uman. Jung consideră miturile ca fiind „arhetipuri ale inconștientului colectiv”, afirmând că acestea se pot regăsi în creația mitologică a tuturor popoarelor. Se observă o legătură strânsă între arhetip, mit și imagine, făcând parte din orice ADN al evoluției umane, mitul și imaginea constituind memoria colectivă.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Vasile Breban, Dicționarul Explicativ al Limbii Române Contemporane, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980
- 2) Gazeta literara, XII, nr.2(565), 7 ian, 1965.
- 3) Gazeta literara, XII, nr. 5(568), 28 ian, 1965

⁵ Cf. Valeriu Ciobanu, Jertfa zidirii la ucraineni și ruși, 1938, p. 14-18

⁶ G. Dem. Teodorescu, Poezii populare, p. 460-470

⁷ Perspectiva sofianică, Trilogia culturii, Editura pentru literatura universală, București, 1969, p. 177-178.

- 4) Adrian Fochi, versiuni extrabalcanice ale legendei despre “jertfa zidirii”, “limba si literatura”, XII, Buc. Dragos Protopopescu, Teatrul lui Lucian Blaga, in “Gandirea “, XXI , 1942, nr. 9
- 5) Mircea Eliade, Meșterul Manole, Studii de etnologie și mitologie, Ed. Eikon, Cluj – Napoca, 2007.
- 6) Victor Kernach, Mit mitogenează mitosferă, ed. Casa Școalelor, București, 1995,.
- 7) Mircea Eliade, Aspecte ale mitului, București, 1978.
- 8) Silviu Angelescu, Mitul și literatura, ed. Univers, București, 1999.
- 9) Eliade, Mircea: Aspecte ale mitului. În românește de Paul G. Dinopol, Prefață de Vasile Nicolescu, Editura Univers, București, 1978.
- 10) Perspectiva sofianică, Trilogia culturii, Editura pentru literatura universală, București, 1969.
- 11) George Călinescu, Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Fundația pentru literatură și artă, București, 1941

Prof. Doina TROFIM

Colegiul Tehnic “Henri Coandă” Tulcea

